

iiki mo mahinongofua ko 'ení, 'e lava ke "teuteu'i mo tutu"¹³ 'etau ngaahi ipú 'aki ha mateuteu 'oku fakafo. Na'e pehē kimuí ni mai 'e hoku husepānití, ko ha palesiteni fakasiteiki, 'okú ne fa'a meimeí tala 'a e taimi 'oku mateuteu mo taau ai ha tokotaha ke ne hū ki he temipalé, koe'uhi "oku nau fakamaama 'a e lokí" 'i he taimi 'oku nau ha'u ai ko e fie ma'u ha lekomeni temipalé.

Na'e kole 'a e Palōfita ko Siosefá ki he 'Eikí 'i he lotu fakatapui 'o e Temipale Ketilani "ko e kakai kotoa pē 'e hū 'i he hū'anga 'o e fale 'o e 'Eikí te nau ongo'i 'a ho mālohí, . . . pea ke nau tupu hake 'i ho'o 'afió, 'o ma'u 'a hono kakato 'o e Laumālie Mā'oni'oní, . . . pea teuteu'i 'a kinautolu ke ma'u 'a e ngaahi me'a 'aonga kotoa pē."¹⁴

Ko 'eku faka'ānaua kiate kitautolú, ke mahulu hake 'etau ō ki he temipalé 'i ha me'a 'oku fai tā tu'o taha pē. 'Ofa te tau teuteu ke taau ke ma'u 'a e ngaahi ouau fakahaofí ko e tulutā ki he tulutā pea mo tauhi 'aufuatō e ngaahi fuakava fekau'aki mo iá. 'I he 'etau fai iá, 'oku ou 'ilo'i te tau fe'unga ai ke ma'u 'a e ngaahi tāpuaki kuo tala'ofa maí ke kakato 'a e Laumālie Mā'oni'oní mo e mālohi 'o e 'Eikí 'i hotau 'apí mo e mo'ui fakafo'ituituí. 'I he huafa 'o Sīsū Kalaisí, 'ēmeni. ■

MA'U'ANGA FAKAMATALÁ

1. Ki'i tohi meia Aydia Kaylie Melo kia Linda K. Burton, 31 'Aokosi, 2014.
2. Russell M. Nelson, "Teuteu ki he Ngaahi Tāpuaki 'o e Temipalé," *Liahona*, 'Okatopa 2010, 41.
3. 'Alamā 49:8; ko e tēnaki atu e fakamamafa'í; vakai foki, veesi 6–7.
4. Tokāteline mo e Ngaahi Fuakava 52:14.
5. Mātiu 25:1–2, 4–11; Joseph Smith Translation, Matthew 25:12 ('i he Mātiu 25:12, footnote a).
6. Marvin J. Ashton, "A Time of Urgency," *Ensign*, Mē 1974, 36.
7. Spencer W. Kimball, *Faith Precedes the Miracle* (1972), 256.
8. Richard G. Scott, "Receive the Temple Blessings," *Ensign*, Mē 1999, 25; *Liahona*, Siulai 1999, 29.
9. Bible Dictionary, "Temple."
10. Tokāteline mo e Ngaahi Fuakava 104:2.
11. Bonnie L. Oscarson, "Greater Expectations" (Seminaries and Institutes of Religion satellite broadcast, Aug. 5, 2014); lds.org/broadcasts; vakai foki Luke 12:48; Tokāteline mo e Ngaahi Fuakava 82:3.
12. Russell M. Nelson, "Personal Preparation for Temple Blessings," *Liahona*, July 2001, 38.
13. Tokāteline mo e Ngaahi Fuakava 33:17.
14. Tokāteline mo e Ngaahi Fuakava 109:13, 15.

Fai 'e Jean A. Stevens

Tokoni 'Uluaki 'i he Kau Palesiteni Lahi 'o e Palaimelí

Ngaahi 'Ofefine Fuakava 'o e 'Otuá

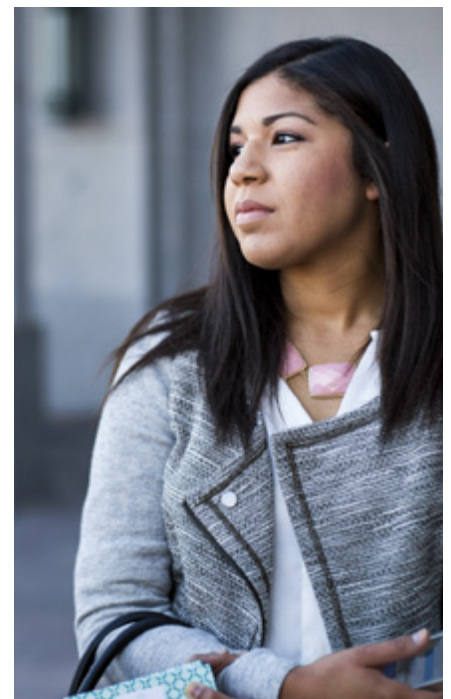
'I he fakatefito 'a e ngaahi 'ofefine 'o e 'Otuá 'i he temipalé mo 'enau ngaahi fuakava toputapú, 'oku malava ai e 'Otuá ke tāpuaki 'i kinautolu 'i ha ngaahi founga fakatāutaha mo mālohi.

S*i* i ngaahi tokouá, 'oku ou 'ofa lahi atu. Tatau ai pē pe 'okú ke 'i fē he taimi ni 'i he māmaní 'oku ou 'amanaki 'okú ke ongo'i e 'ofa fakatāutaha 'a e 'Eikí 'iate koé pea mo hono fakamo'oni'i 'e he Laumālie ki ho lotó e pōpoaki ne hiva'i 'e he kuaea faka'ofa'ofa ko 'ení. 'Okú ou tēnaki atu 'eku fakamo'oni fakatāutaha: 'Okú ou 'ilo 'oku mo'ui hoku Huhu'í pea 'okú Ne 'ofa 'iate kitautolu takitaha.

'Okú tau fakatahataha 'i he pooni ko ha ngaahi 'ofefine fuakava 'o e 'Otuá. He 'ikai lava 'o fakamavahevahe'i kitautolu 'e hotau ta'u motu'á, tūkungá mo e 'ulungāngá, koe'uhí ko e me'a taupotutahá 'oku 'A'ana kitautolu. Kuo tau fai ha fuakava ke manatu'i ma'u pē Hono 'Aló.

Ne u ongo'i 'a e mālohi 'o e fuakava fakafo'ituitui ko iá 'i he uike 'e tolu kuohilí 'i ha'aku kau atu ki ha ouau papitaiso. Ne tangutu 'i mu'a ha fānau faka'ofa'ofa 'e toko valu ne nau fiefia loto 'apasia kuo nau a'usia honau 'aho makehé. Ka 'i he'eku mamata ki he malama honau fofongá,

ne 'ikai ke u mamata pē ki ha fānau. Na'á ku mamata kiate kinautolu 'o fakatau mo 'eku fakakaukau ki he me'a ne mei fai 'e he 'Eikí—fakafo'ituitui. Ne u mamata kia 'Ema, mo Sōfia mo 'Ieni mo Lōkani mo 'Āteni mo Viliami mo Sōfia mo Maika. 'Okú fakahoko fakatāutaha e fuakava 'o e papitaisó. Ne vala hina e tokotaha takitaha, ne nau mauu pea loto

fiamalie 'i honau loto ta'u valú ke fai 'enau fuofua fuakava mo e 'Otuá.

Fakakaukau mo sioloto angé ki ho 'aho papitaisó. Tatau ai pē pe te ke lava 'o manatu'i e ngaahi fakaikiiki pe ko ha me'a pē 'e ni'ihī, ka ke feinga ke ke ongo'i he taimi ni 'a e mahu'inga 'o e fuakava na'á ke fai fakafo'ituitui. 'I hono ui koe 'aki ho hingoá, na'e fakauku koe 'i he vai pea tu'u hake ko ha 'ofefine 'o e 'Otuá—ko ha 'ofefine 'o e fuakavá, peá ke loto fiamalie ke ui 'aki koe e huafa 'o Hono 'Aló pea tukupā ke muimui 'iate Ia mo tauhi 'Ene ngaahi fuakavá.

'Oku tokoni'i kitautolu 'e he ngaahi fuakava mo e 'Otuá ke tau 'ilo'i ko hai mo'oni kitautolu. 'Okú ne fakafehokotaki kitautolu kiate Ia 'i ha founga fakatāutaha 'o tau ongo'i hotau mahu'ingá 'i Hono 'aó mo hotau tu'unga 'i Hono pule'angá. 'Oku 'ikai fu'u mahino fau kiate kitautolu 'okú Ne 'afio'i mo 'ofa'i fakafo'ituitui kitautolu. Fakakaukau ki ai—'oku tau ma'u takitaha ha kongá 'i Hono lotó. Ko Hono finangaló ke tau fili 'a e hala te ne fakafoki kitautolu ki 'api kiate Iá.

Neongo 'oku mahu'inga mo makehe ia 'o hangē ko e fuakava 'o e papitaisó, ka ko e kamata'angá pē ia—ko e matapā 'oku fakatau ki he mo'ui ta'engatá. 'Oku 'i ai 'a e ngaahi fuakava ke fakahoko 'i he tempalé 'i he'etau fonongá pea ma'u mo ha ngaahi ouau 'o e lakanga fakataula-eikí. Hangē ko hono fakamanatu mai 'e 'Eletā Tēvita A. Petinaá, "'Oku kamata 'etau fononga ki he tempalé 'i he'etau tu'u 'i he vai 'o e papitaisó.'"¹

'Oku 'ikai ngata pē 'i he'etau ma-teuteu ke ma'u 'a e mo'ui ta'engatá 'i hono fai 'o e ngaahi fuakavá ka 'i hono tauhi faivelenga 'o e ngaahi fuakava ko 'ení. Ko 'etau 'amanakí ia, taumu'á mo e fiefia.

Ko ha fakamo'oni pau au ki he mālohi 'o e ngaahi fuakavá 'i he'eku vakai ki he'eku mātu'á, he'ena 'ofa mo mo'ui 'aki e ongoongolelé. Ko ha faingamalie ke u mamata lelei ki he'eku fa'e faka'ofa'ofa 'i hono fai 'o e ngaahi fili 'a ha 'ofefine fuakava 'a e 'Otuá. Mei he'ene kei si'i na'e hā mei he'ene ngaahi filí e me'a 'oku mahu'inga kiate iá pea mahino ko ha ākongá mo'oni

ia 'o Sisū Kalaisi. Kuó u mamata 'i he nonga, mālohi mo e malu'i 'i he'ene mo'ui 'i he'ene fai mo tauhi e ngaahi fuakava topupapú. 'Oku hā mai mei he'ene mo'ui 'i he māmaní 'ene 'ofa ki he Fakamo'ui mo e holi ke muimui 'iate Iá. Ko e sīpinga 'eni 'oku ou fie muimui ki aí.

Ne 'ikai angamaheni e founga fetaulaki 'eku mātu'á. Ko e ta'u 1936 ia. Na'á na teiti fakamātoato pea palani ke mali ka ne ma'u ha tohi 'e he'eku tamaí ke ngāue fakafaifekau taimi kakato 'i Saute 'Afilika. Na'e pehē 'i he tohi ke fetu'utaki ki he'ene pīsopé kapau 'oku taau pea loto fiamalie ke ngāue. Mou vakai angé ki he founga kehe hono fakahoko e uiui'i ke ngāue 'i he ngaahi 'aho ko iá! Ne 'oange 'e he'eku tamaí e tohi ki hono 'ofa'anga ko Hēlení, pea na'á na loto ta'e toe fefu'ia ke ne ngāue.

'I he uike 'e ua kimu'a pea mavahé, na'á na fetaulaki he 'aho takitaha 'o kai ho'atā 'i he Memory Grove ofi ki he loto kolo 'o Sōleki Sití. Lolotonga e taha 'o 'ena kai ho'ataá, 'i he'ena fekumi ki ha fakahinohino 'i he

'aukai mo e lotu, na'e talaange 'e he Fine'eikí kia Kealoni kapau 'okú ne kei fie fakahoko pē ia, te ne mali mo ia kimu'a pea mavahé. 'I he kamata'anga 'o e Siasí, ne fa'a ui e kakai tangatá ke ngāue fakafaifekau kae nofo pē uai'fi mo e fāmilí 'i 'api. Na'e pehē 'eku fa'eé mo 'eku tamaí. 'I hono fakangofua 'e he'ene kau taki lakanga fakataula'eikí, na'á na fili ke mali kimu'a pea mavahe 'o ngāue fakafaifekau.

Ne ma'u 'e he'eku Fa'eé hono 'enitaumení 'i he Tempale Sōleki pea na'e fai 'ena mali ki taimi mo 'itānití 'e Palesiteni Tēvita O. Makei. Ko ha kamata'anga fakatōkilalo. Na'e 'ikai ha tā, 'ikai ha kofu mali faka'ofa'ofa, 'ikai ha matala 'i 'akau pea 'ikai ha kai ke fakafiefia 'i 'aki e malí. Ko 'ena fakakaukau na'e 'i he tempalé mo 'ena ngaahi fuakavá. Kiate kinaua ko e ngaahi fuakavá e me'a kotoa pē. Hili ha 'aho pē 'e ono 'o 'ena nofomalí, pea mo ha fakamāvae fonu'alo'imata, ne mavahe 'eku tamaí ki Saute 'Afilika.

Ka na'e mahulu ange 'ena nofomalí 'i he fe'ofa'akí pē. Na'á na 'ofa ki he 'Eikí mo holi ke ngāue Ma'ana. Na'e

Lasi Pinasi, Filipaini

‘oange ‘e he ngaahi fuakava toputapu ne na fakahokó ‘a e ivi mo e mālohi ke matu‘uaki ‘ena mavahevahe he ta‘u ‘e uá. Na‘á na ma‘u ha fakakaukau ta‘engata ki he taumu‘a ‘o e mo‘uí mo e ngaahi tāpuaki kiate kinautolu ‘oku tauhi faivelenga ‘enau ngaahi fuakavá. ‘Oku mahulu ange e ngaahi tāpuaki kotoa ko ‘ení ‘i he‘ena feilaulá mo e mavahevahe fakataimí.

Na‘e ‘ikai ko ha founa faingofua ke kamata ‘aki ha nofomali, ka ko ha founa ke fakatoka ha fakava‘e ‘o ha fāmili ta‘engata. ‘I he ma‘u e fānaú, ne mau ‘ilo e me‘a mahu‘inga taha ki he‘emau mātu‘á. Ko ‘ena ‘ofa ki he ‘Eikí mo ‘ena tukupā ta‘e toe veiveiua ke tauhi ‘a e ngaahi fuakava ne na fakahokó. Neongo kuo mālōlō fakatou‘osi ‘eku mātu‘á, ka ko ha sīpinga ia ‘o e mā‘oní‘oní ‘oku ne kei tāpuekina homau fāmili.

‘Oku hā mai e sīpinga ‘o ‘ena mo‘uí ‘i he ngaahi lea ‘a Sisitā Linitā K. Peatoní: “Ko e founa lelei taha ke fakamālohia ‘aki e ‘apí, ‘i he lolotongá mo e kaha‘ú, ko hono tauhi ‘o e ngaahi fuakavá.”²

Na‘e ‘ikai ‘osi e taimi faingata‘á mo e ‘ahí‘ahí. Hili e ta‘u ‘e tolu ‘o e foki mai e Tangata‘eikí mei he‘ene ngāue fakafaifekau, ne kamata e Tau Lahi ‘a Māmami Hono II, pea hangē ko e ni‘ihi tokolahi, na‘e kau ki he tau malu‘i fonuá. Na‘e toe mavahe mei ‘apí ‘i ha ta‘u ‘e fā ‘i he‘ene ngāue he va‘a tau tahí, ‘i ha ngaahi vaka tau he Pasifikí.

Ko ha taimi faingata‘a ki he‘eku mātu‘á ke na toe mavahevahe. Ka ki he‘eku fa‘eé, ko e ngaahi ‘aho ko ia ‘o e tuenoá, hoha‘á mo e ta‘e manongá ne faka‘ilonga‘i ia ‘i ha fanafana mei he Laumālié ki he ngaahi tāpuaki ta‘engata ‘o e nonga mo e fiemālie ‘i he uhouhonga ‘o e matangí.

Neongo hono ngaahi faingata‘a‘iá, ka na‘e mo‘ui fiefia, nekeneka, ‘ofa mo ngāue tokoni ‘eku fa‘eé. Na‘e hā mai ‘i he founa ‘ene mo‘uí ‘a ‘ene ‘ofa ki he Fakamo‘uí. Na‘e ‘i ai ‘ene fehokotaki makehe ki he langí mo ha me‘afoaki pea malava ke ‘ofa mo tāpuekina kinautolu ‘oku nau feohí. ‘Oku fakahaa‘i ‘ene tui ki he ‘Otuá mo e ‘amanaki lelei ‘i He‘ene ngaahi tala‘ofá ‘i he ngaahi lea ‘a Palesiteni Tōmasi S. Monisoni fekau‘aki mo e temipalé ‘i he‘ene pehē, “Oku ‘ikai ha feilaulau ia ‘e fu‘u lahi, pe totongi ‘e fu‘u mamafa, ha faingata‘a ‘e fu‘u tōtu‘a, kehe pē ke ma‘u e ngaahi tāpuaki ko iá.”³

Na‘e fakamālohia mo faitāpuekina ‘eku fine‘eikí he‘ene mo‘uí kotoa ‘i he‘ene ‘ofa ki he ‘Eikí mo e ngaahi fuakava kuó ne fakahoko mo tauhi faivelengá.

‘Oku ‘ikai ha toe veiveiua ‘e kehekehe e fakaiiki ‘o ho‘o talanoá meiate ia. Ka ‘oku kaunga ‘a e ngaahi tefito‘i mo‘oní mei he‘ene mo‘uí kiate kinautolu kotoa. ‘I he fakatefito ‘a e ngaahi ‘ofefine ‘o e ‘Otuá ‘i he temipalé pea mo ‘enau ngaahi fuakava toputapú, ‘oku malava ke ‘omai ai

‘e he ‘Otuá ha ngaahi tāpuaki ‘i ha founa fakatāutaha mo mālohi. Hangē ko e sīpinga ‘eku fa‘eé kiate aú, ‘oku hanga ‘e ho‘o fili ke tui mo tauhi e ngaahi fuakavá ‘o tuku atu ha tuku-fakaholo lahi ‘o e tui kiate kinautolu ‘oku muimui ‘iate koé. Ko ia ai, si‘i ngaahi tokoua, te tau ma‘u fēfē ‘a e mālohi mo e ngaahi tāpuaki ‘o e fuakava ‘i he temipalé? Ko e hā te tau lava ‘o fai he taimí ni ke teuteu ki he ngaahi tāpuaki ko iá?

‘I he‘eku fefolau‘akí, kuó u ‘ilo ‘oku ‘i ai ha ngaahi tokoua ‘i he to‘u kehekehe, tūkunga kehekehe ‘a ia ‘oku ‘omi ‘e he‘enau mo‘uí ha tali ki he ngaahi fehu‘i ko ‘ení.

Ne u fetaulaki mo Mele hili pē ha taimi nounou mei hono ta‘u valú. Hangē ko e ni‘ihi tokolahi, ‘oku veke-veke ke fakahoko e hisitōlia fakafāmili pea kuo tokoni ‘aki ha hingoa ‘e toko 1,000 ki he ngāue fakatemipalé. ‘Oku teuteu ‘a Mele he taimí ni ki he tāpuaki ‘o e hū ‘i he temipalé ‘i hono ta‘u 12.

‘Oku ta‘u 13 ‘a Pele‘ana pea ‘oku manako he fakahoko e hisitōlia fakafāmili mo e ngāue fakatemipalé. Kuó ne tali e tukupā ‘a ‘Eletā Nila L. ‘Enitasoní kau ki he temipalé.⁴ Kuó ne teuteu ha ngaahi hingoa ‘e laungeau ki he ngāue fakatemipalé, pea ne kau fakataha mo hono fāmili mo e kaungāme‘á ‘i hono fai ‘o e ngaahi papitaisó. ‘I he ngāue toputapu ko ‘ení ‘oku liliu ai e loto ‘o Pele‘aná ki he‘ene tamai fakaemāmaní pea pehē ki he‘ene Tamai Hēvaní.

Neongo ko ha tokotaha lahi kei talavou femo‘uekina ‘a ‘Anifisa ‘i he ngāue mo ako ‘i he ako mā‘olunga

angé, ka 'okú ne kei tuku taimi ke 'alu ki he temipalé he uike takitaha. 'Okú ne fekumi ki ha fakahā pea ma'u e nonga 'i he'ene ngāue 'i he fale 'o e 'Eikí.

'Oku matu'aki 'ofa 'a Katea, mei 'Iukuleiní 'i he temipalé. Kimu'a pea langa e temipale Kiví, na'á ne feilaulau mo ha ni'ihí kehe mei hono koló ke fononga pasi 'i ha houa 'e 36 ki he temipalé tu'o taha he ta'u 'i Siamane. Ne lotu e Kaingalotu mateaki ko 'ení, ako e folofolá, hiva ha ngaahi himi, pea ako e ongoongolelé 'i he'e-nau fongongá. Ne talamai 'e Katea, "I he'ema'u a'u ki he temipalé, ne mau mateuteu ke ma'u 'a ia ne finangalo e 'Eikí ke foaki maí."

Ke tau ma'u kotoa 'a e ngaahi tāpuaki kuo 'omai loto fiamalie 'e he 'Otuá, kuo pau ke iku hotau hala he māmaní ki he temipalé. Ko e temipalé ko ha fakahā'i ia 'o e 'ofa 'a e 'Otuá. 'Okú ne fakaafe'i kotoa kitautolu ke tau ha'u, ako 'iate Ia, ongo'i 'Ene 'ofá pea ma'u e ngaahi ouau 'o e lakanga fakataula'eikí 'oku mahu'inga ki he mo'ui ta'engata mo Iá. 'Oku fakahoko tahataha e fuakava kotoa pē. 'Oku mahu'inga 'a e liliu lahi kotoa pē 'o e lotó ki he 'Eikí. Pea te ke ongo'i kotoa e ngaahi liliu kiate koé. 'I he'etau 'alu ki Hono fale mā'oni'oní, 'e lava ke "fakamahafu kitautolu 'aki [Hono] mālohí, . . . [Hono] huafá, . . . 'iate [kitautolu] [Hono] nāunaú . . . , pea tokanga'i [kitautolu] 'e [He'ene] kau 'āngeló."⁵

'Oku ou vahevahe atu 'eku fakamo'oni pau 'oku mo'ui 'etau Tamai Hēvani 'ofá. 'Oku fakahoko 'a e amana'ki, tala'ofa mo e tāpuaki kotoa pē 'i he temipalé 'i Hono 'Alo 'Ofa'anga ko Sīsū Kalaisí. Fakatauange ke tau ma'u e tui ke falala kiate Ia mo 'Ene ngaahi fuakavá, ko 'eku lotú ia 'i he huafa 'o Sīsū Kalaisí, 'ēmeni. ■

MA'U'ANGA FAKAMATALÁ

1. David A. Bednar, "Ma'u ha Hingoa mo ha Ongongo 'Oku Leleí," *Liahona*, Mē 2009, 98.
2. Linda K. Burton, "Fie Ma'u Tokoni: Ha Nima mo ha Loto ke Fakavave'i e Ngāué," *Liahona*, Mē 2014, 123.
3. Thomas S. Monson, "Ko e Temipale Mā'oni'oní—Ko ha Maama ki he Māmaní," *Liahona*, Mē 2011, 92.
4. Vakai, templechallenge.lds.org.
5. Tokāteline mo e Ngaahi Fuakava 109:22.

Fai 'e Neill F. Marriott

Tokoni Ua 'i he Kau Palesitenisí Lahi 'o e Kau Finemuí

Ko Hono Vahevahe Ho'o Māmá

Kuo pau ke tau tu'u ma'u 'i he'etau tui pea hiki hake hotau le'ó ke fakahā 'a e tokāteline mo'oni.

'Oku ou fie talanoa he poó ni ki ha ongo fatongia mahu'inga 'oku tau ma'u: 'uluakí, ko hono toutou tñaki ki he'etau mo'ui e maama mo e mo'oni 'o e ongoongolelé, pea uá, ko hono vahevahe e maama mo e mo'oni ko iá ki he ni'ihí kehé.

'Oku mou 'ilo'i nai homou mahu'ingá? 'Oku mou mahu'inga fau mo 'aonga takitaha—'i he taimí ni—ki he palani 'o e fakamo'ui 'a 'etau Tamai Hēvani. 'Oku 'i ai ha ngāue ke tau fai. 'Oku tau 'ilo'i e mo'oni 'o e ongoongolelei kuo toe fakafoki maí. 'Oku tau mateuteu nai ke taukave'i e mo'oni ko iá? 'Oku fie ma'u ke tau mo'ui 'aki ia;

tau vahevahe ia. Kuo pau ke tau tu'u ma'u 'i he'etau tui pea hiki hake hotau le'ó ke fakahā 'a e tokāteline mo'oni.

'I he *Liahona* 'o Sepitema 2014, na'e pehē ai 'e 'Eletā M. Lāsolo Pālati: "Oku tau fie ma'u lahi ange e le'o afea, makehe mo e tui 'a e hou'eiki fafiné. 'Oku tau fie ma'u kinautolu ke ako 'a e tokāteliné, pea ke mahino kiate kinautolu 'a e me'a 'oku tau tui ki aí koe'uhí ke lava 'o fai 'enau fakamo'oni ki hono mo'oni 'o e ngaahi me'a kotoa pē."¹

Sí'i ngaahi tokoua, 'oku mou fakamālohia 'eku tui kia Sīsū Kalaisí. Kuó u mamata ki ho'omou ngaahi sīpingá, fanongo ki ho'omou ngaahi

